

ANAYASA MAHKEMESİ UYGULAMASINDA MASUMİYET KARİNESİ

(Presumption Of Innocence In The Practice Of The Constitutional Court)

Akif YILDIRIM¹

ÖZ

Ceza yargılamasının amacı maddi gerçeğin adil yargılanma hakkına uygun yol ve yöntemlerle bulunmasıdır. Bu bağlamda, adli makamlar ceza yargılamasında maddi gerçeği araştırırken adil yargılanma hakkının sanıklara tanıdığı güvencelerle sınırlandırılmaktadır. Bu güvencelerden biri de masumiyet karinesidir. Temel insan hakları arasında gösterilen ve adil yargılanma hakkının özünü oluşturan masumiyet karinesi, birçok uluslararası belgede düzenlenmiştir.

Bu karine, Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkının bir unsuru olmakla beraber suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar kimsenin suçlu sayılmayacağına dair Anayasa'nın 38. maddesinin dördüncü fıkrasında ayrıca düzenlenmiştir.

Masumiyet karinesi, sadece hâkim veya mahkeme kararlarıyla değil, kamu gücü kullanan diğer yetkililer/kurumlar tarafından da ihlal edilebilir. Öte yandan, devlet görevlilerinin açıklamaları veya kışkırtmalarına dayanan basın ve yayın organlarındaki yazılar veya bazı küçük düşürücü ifadeler nedeniyle masumiyet karinesinin ihlali söz konusu olabilir.

Bu makalede, masumiyet karinesi Anayasa Mahkemesi içtihatları ışığında ele alınıp incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Masumiyet Karinesi, İspat Yükü, Basın Açıklamasında Suçlayıcı İfade, Mahkeme Kararlarında Kullanılan Dil, Ceza Davasını Takip Eden Yargısal Süreçler

ABSTRACT

The aim of criminal procedure is to find the material fact in conformity with the right to a fair trial. In this context, judicial institutions are limited with the guarantees of the right to a fair trial granted for suspects

1 Hâkim/Anayasa Mahkemesi Raportörü ♦ akif.yildirim@anayasa.gov.tr

while searching for the material fact in a criminal procedure. One of these guarantees is the presumption of innocence. The presumption of innocence, one of the fundamental rights and the essence of the right to a fair trial is issued in many international documents.

This presumption is guaranteed under article 36 of the constitution as an element of the right to a fair trial and is also regulated in paragraph four of the constitution that nobody can be considered guilty until his/her criminality is declared by a judgment.

The presumption of innocence can not only be violated by judges or court decisions but also by other authorities/institutions using public force. On the other hand, articles in media and or some insulting statements based on comments and provocations of state officials are also subject to violating the presumption of innocence.

In this article, the presumption of innocence will be discussed in detail in the light of the case law of the Constitutional Court.

Keywords: Presumption of innocence, Onus probandi, accusatory expressions in press statements, language used in court decisions, judicial procedures following criminal cases

I. MASUMİYET KARİNESİNİN ANLAM VE KAPSAMI

Masumiyet karinesi, Anglo-Sakson hukuku kaynaklı olup adil yargılanma hakkının özünü oluşturmakta ve aynı zamanda hukukun temel ilkeleri arasında sayılmaktadır. Kıta Avrupası sisteminde temellerine 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nde (md. 9) rastlanan bu ilke, birçok ulusal ve uluslararası² güvence altına alınmıştır.

Masumiyet karinesi, hakkında suç isnadı bulunan bir kişinin, suçlu olduğuna dair kesin hüküm tesis edilene kadar masum sayılması gerektiğini ifade etmekte ve hukuk devleti ilkesinin de bir gereğini oluşturmaktadır.³Anılan karine böylelikle sanığa mahkemelerin tarafsızlığı garantisini vermekte ve onun hakkındaki hüküm kesinleşmeden önce suçlu gibi muamele görmesini önleyen dokunulmaz bir hak sağlamaktadır.⁴

2 Sözleşme'nin (md. 6/2) yanı sıra BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (md 11/1) ve Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı (md 48) da anılan ilkeyi güvence altına almıştır.

3 AYM, E.2013/133, K. 2013/169, 26/12/2013.

4 SCHROEDER Friedrich Christian - YENİSEY Feridun / PEUKERT Wolfgang, **Ceza Muhakemesinde 'Fair Trial' İlkesi**, İstanbul Barosu CMUK Uygulama Servisi Yayınları, İstanbul 1999, s. 30; ÜZÜLMEZ İlhan, "Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları", **TBB Dergisi**, Yıl: 2005, Sayı: 58, s. 44.

Masumiyet karinesi Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkının bir güvencesi olmakla birlikte, suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimsenin suçlu sayılmayacağına dair Anayasa'nın 38. maddesinin dördüncü fıkrasında da ayrıca düzenlenmiştir. Anayasa'nın 36. maddesinde, herkesin, iddia ve savunma ile "adil yargılanma" hakkına sahip olduğu belirtilmektedir. Anılan maddeye "adil yargılanma" ibaresinin eklenmesine ilişkin gerekçede, taraf olduğumuz uluslararası sözleşmelerde de güvence altına alınan adil yargılama hakkının madde metnine dâhil edildiği vurgulanmıştır. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (Sözleşme) 6. maddesinin (2) numaralı fıkrasında bu karine düzenlenmiştir.

Anayasa'nın 38. maddesinin dördüncü fıkrasında "suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz" şeklinde ifadesini bulan masumiyet karinesi⁵; Sözleşmenin 6. maddesinin (2) numaralı fıkrasında ise "Kendisine bir suç isnat edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır." biçiminde düzenlenmiştir. Diğer yandan, Anayasanın 15. maddesinin birinci fıkrasında, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülüklerin ihlal edilmemesi kaydıyla hangi hâllerde temel hak ve özgürlüklerin kısmen ya da tamamen kullanımının durdurulabileceğine yer verildikten sonra aynı maddenin ikinci fıkrasında dokunulamayacak hak ve ilkeler arasında "suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimsenin suçlu sayılmayacağı" da sayılmıştır.

Anayasa ve Sözleşme metinleri dikkatle irdelendiğinde, masumiyet karinesinin Anayasa tarafından daha kapsamlı şekilde düzenlendiği görülmektedir. Anayasa, yalnızca bir suç isnadının bulunduğu durumları değil, herhangi bir suç isnadı olmaksızın kamu otoritelerince kişilere "suçlu" muamelesi yapılmamasını da düzenlemiştir.⁶ Bu bakımdan, anılan ilke sadece yargı organlarını değil, aynı zamanda kamu gücü kullanan diğer resmi görevlileri/makamları da bağlamaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) göre masumiyet karinesinden yararlanılması için kişi hakkında bir suç isnadının olması gerekmektedir.⁷ Isnat genel olarak, bir kimseye suç işlediği iddiasının yetkili makamlar tarafından bildirilmesidir.⁸ Burada isnadın niteliğinden

5 Terim sorunuyla ilgili tartışmalar için bkz. FEYZİOĞLU Metin, "Suçsuzluk karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi", AÜHF, Yıl: 1999, Cilt: 48, Sayı:1-4, (Suçsuzluk Karinesi), s. 137-139.

6 FEYZİOĞLU, Suçsuzluk Karinesi, s. 141.

7 ÜZÜLMEZ, s. 45.

8 Deweer/Belçika, B. No: 6903/75, 27/2/1980 § 46; Atf yapılan AİHM kararlarının tümü Mahkeme'nin <http://hudoc.echr.coe.int>, adlı resmi internet sayfasından alınmıştır.

daha çok içeriği önem kazanmaktadır. Diğer yandan isnat, savunma yapmak için tebligat çıkarılması yoluyla bildirilebileceği gibi, koruma tedbirlerinin uygulanması vasıtasıyla da isnattan haberdar olunabilir. Dolayısıyla ceza yargılamasında suç isnadı, bir kimseye suç işlediği iddiasının yetkili makamlar tarafından bildirilmesi veya o kimsenin ilk olarak isnattan etkilendiği arama ve gözaltı gibi koruma tedbirlerinin uygulanmasıyla başlar.⁹

AIHM, masumiyet karinesinin, suç isnadı altında olan veya ceza yargılaması sonucu beraat eden kişilerin hukukun gözünde masum olduğu ve kendisine buna uygun olarak muamele edilmesi gerektiği anlamına geldiğini belirtmektedir. Mahkemeye göre anılan karine, ceza yargılaması kapsamında bir usul güvencesi olmasına rağmen, buna ilişkin korumanın uygulanabilir ve etkili şekilde sağlanabilmesi için beraat eden veya bir şekilde hakkındaki ceza yargılaması devam eden kişilere, kamu görevlileri veya otoriteleri tarafından bunlar gerçekte suçlularmış gibi muamele edilmesinin önlenmesi gerekir.¹⁰

Bu çerçevede masumiyet karinesi kural olarak hakkında bir suç isnadı bulunan ve henüz mahkûmiyet kararı verilmemiş kişileri kapsayan bir ilkedir.¹¹ Anayasa Mahkemesi, kabahat eylemleri nedeniyle uygulanan idari yaptırımlara ilişkin uyuşmazlıkların da adil yargılanma hakkının koruma alanı içerisinde yer aldığını ifade etmekte ve masumiyet karinesini kabahat işlediği iddia olunanlar yönünden de uygulamaktadır.¹²

Anayasa Mahkemesine göre bu ilke, kişinin suç işlediğine dair kesinleşmiş bir yargı kararı olmadan “suçlu” olarak kabul edilmemesini güvence altına alır. Bunun doğal sonucu olarak, kişinin masumiyeti “asil” olup suçluluğu ispat külfeti iddia makamındadır. Kimseye suçsuzluğunu ispat mükellefiyeti yüklenemez. Hiç kimse, suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar yargılama makamları ve kamu otoriteleri tarafından suçlu olarak nitelendirilemez ve suçlu muamelesine tabi tutulamaz.¹³

Masumiyet karinesi savunma hakkıyla da bağlantılı bir ilkedir. Gerçekten de savunma hakkı tanınmadan kişilerin cezalandırılması, masumiyet karinesiyle bağdaşmamaktadır. Çünkü bir suçla itham edilen

9 B.E., B. No: 2012/625, 9/1/2014, § 34, *Eckle/Almanya*, B. No: 8130/78, 15/07/1982, § 73–75; Anayasa Mahkemesinin atıf yapılan tüm kararları, Mahkemenin www.kararlar.yeni.anayasa.gov.tr adlı resmi internet sayfasından alınmıştır.

10 *Allen/Birleşik Krallık* [BD], B. No: 25424/09, 12/7/2013, §§ 92-105 ve 120-126.

11 *Kürşat Eysel*, B. No: 2012/665, 13/6/2013, § 27.

12 *Remzi Durmaz*, B. No: 2013/1718, 2/10/2013, § 26.

13 *Kürşat Eysel*, B. No: 2012/665, 13/6/2013, § 26.

kimsenin baştan itibaren suçlu kabul edilmesi savunma hakkını anlamsız kılacaktır.¹⁴ Anayasa Mahkemesi de savunma hakkı tanınmadan kişilerin mahkûm edilmesinin, Anayasa'nın 38. maddesinde güvence altına alınan masumiyet karinesine uygun olmadığını ifade etmiştir.¹⁵

Masumiyet karinesi sadece yargı organlarını değil, kamu gücü kullanan diğer kamu görevlilerini/makamlarını da bağlamaktadır. Diğer bir ifadeyle masumiyet karinesi, isnat anından itibaren ceza muhakemesinin tüm evrelerinde ve tüm resmi makamlar önünde geçerlidir. Dolayısıyla soruşturma evresinde kamu gücü kullanan Cumhuriyet savcısının bu karineye aykırı işlemler tesis etmesi adil yargılanma hakkına aykırılık teşkil edecektir. Bu çerçevede, gerek yürütülmekte olan ceza yargılamalarında, gerekse ceza davasını takip eden ve fakat ceza yargılaması niteliğinde olmayan diğer yargılamalarda da (hukuk, idari, disiplin gibi), masumiyet karinesine özen gösterilmesi yargılamanın adilliğini zedeleyebilir.

Bu bağlamda kanun koyucu veya idarenin de, haklarında kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararı bulunmayan kişilerin "suçlu" olduklarını kabul veya ima eden hükümleri içeren düzenlemeleri yürürlüğe koymamaları, masumiyet karinesine aykırılık teşkil eder.

II. MASUMİYET KARİNESİNİN YARGILAMA SÜREÇLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. Ceza Muhakemesi Açısından Durum

1. Devam Eden Süreçler Yönünden

4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 2. maddesinde soruşturma, kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evre; kovuşturma ise, iddianamenin kabulüyle başlayıp hükmün kesinleşmesine kadar geçen evre olarak ifade edilmiştir. Bir kimsenin suçlu olarak kabul edilebilmesi için hakkındaki mahkûmiyet hükmünün kesinleşmiş olması gerekir.

Ceza yargılamasının amacı hiçbir şüphe kalmaksızın maddi gerçeğin adli yöntemlerle bulunmasıdır. Dolayısıyla maddi gerçeğe ulaşmak için sanıktan masum olduğunu ispat etmesi istenemez. Masumiyet karinesinden türetilmiş "kuşkudan sanık yararlanır (in dubio pro reo)" kuralı uyarınca, sanığın üzerine yüklenen suç, hiçbir şüpheye yer verilmeksizin

14 ORMANOĞLU Hatice Derya, "Anayasal Bağlamda ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Boyutuyla Suçsuzluk Karinesi", *AÜHFĐ*, Yıl: 2016, Cilt: 65, Sayı:4, s. 2246.

15 *Yusuf Karakuş ve diğerleri*, B. No: 2014/12002, 8/12/2016, § 70.

kanıtlanamadığında, suçun sübuta ermediği kabul edilerek sanığın beraatına karar verilecektir.

Kişinin masumiyeti “*asıl*” olduğundan ispat külfeti iddia makamındadır. İddia edenin iddiasını ispatla yükümlü olması kuralı, Anayasa’nın 38. maddesinin gerekçesinde de açıkça ifade edilmiştir. Şüpheli/sanık, masumiyet karinesi gereğince masum sayıldığı için muhakeme yapılmakta ve maddi gerçeğe ulaşılmaya çalışılmaktadır. Suç isnadı altındaki kimsenin beraat etmesi için masum olduğunun anlaşılması gerekmez; yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması yeterlidir. Böylece tahmine ve zan’a dayalı olarak kişilerin cezalandırılması önlenmiş olacaktır. Kişinin mahkûm edilebilmesi için ise her türlü şüpheden arınmış vicdani kanaatin oluşması gerekir.¹⁶

Mahkemelerce delil yetersizliğinden sanığın beraatı yerine doğrudan beraatına karar verilmesi insan haysiyetinin korunması ve masumiyet karinesi bakımından yerinde bir yaklaşım olur. Aksi durumda sanığın suçu işlediği ve fakat yeterli delile ulaşamadığı için bu şekilde karar verildiğine ilişkin bir imâ oluşmaktadır. Bunun da masumiyet karinesiyle bağdaşmadığı açıktır. Unutulmamalıdır ki, şüpheden sanığın yararlandığı durumlarda da sanık fiili gerçekleştirmediği sayılmaktadır.¹⁷

Ceza muhakemesinin soruşturma ve kovuşturma evrelerinin herhangi birinde de, kesin hükümlerle mahkûm olunmadığından kişi suçlu olarak nitelendirilemez. Çünkü ortada kesinleşmiş bir mahkûmiyet bulunmamaktadır. Buna göre, hâkimlerin yargılamaya sanığın isnat konusu suçu işlediği önyargısı ile başlamamaları¹⁸ ve ara kararlarında kişilerin masumiyet karinelerini ihlal eder tarzda bir dil kullanmamaları gerekir. Suçluluğu ispatlanamayan sanık, şüpheden yararlanacak ve beraat edecektir. Sanık beraat ettikten sonra onun aklanmadığına yönelik kuşkuların dillendirilmesi bile kimi zaman masumiyet karinesinin ihlali anlamına gelebilir.¹⁹

Belirtilmelidir ki masumiyet karinesinin ceza muhakemesindeki en önemli sonucu, iddia edenin iddiasını ispatla yükümlü olması ve

16 DÖNMEZER Sulhi, “Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler”, Prof. Dr. Nurullah Kunter’e Armağan, İstanbul 1998, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, s. 68.

17 DOĞAN Koray, “Ceza Muhakemesinde Hüküm”, Ceza Hukuku Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 7, 2008, s. 180.

18 FEYZİOĞLU, Suçsuzluk Karinesi, s. 141; TOZMAN Önder, “Suçsuzluk Karinesi: Türk Hukukundaki Sonuçları”, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, EÜHFD, Yıl: 2007, Cilt: 11, Sayı:3-4, s. 336.

19 Sekanina/Avusturya, B. No: 13126/87, 25/8/1993, § 30; Asan Rushiti/Avusturya, B. No: 28389/95, 21/3/2000, § 28; Geerings/Hollanda, B. No: 30810/03, 1/3/2007, § 49.

sanığın masumiyetini ispat etme zorunluluğunun bulunmamasıdır. Ancak masumiyet karinesi, suç isnadı altındaki kişiyi otomatik suçlu hâline getirmeyen ve aksi kanıtlanabilir nitelikte olan “fiili” ya da “hukuki” sorumluluk karinelerinin kabul edilmesine engel oluşturmamaktadır.²⁰ Diğer bir ifadeyle, genel anlamda suçun kanıtlanması yükümlülüğü iddia edende kaldığı sürece, savunmasını oluşturmak için ispat yükünü sanığa devreden kurallar ile hukuki veya fiili varsayımların olduğu durumlarda ispat yükünün yer değiştirmesi, masumiyet karinesine aykırılık taşımaz.²¹ Ancak karinelerin, masumiyet karinesini ihlal eder boyuta ulaşmaması ve suç isnadı altındaki kişinin bunlara karşı savunma imkânlarından yararlandırılması gerekir.

Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuru kapsamında yakın tarihte verdiği iki ayrı kararda sorumluluk karinelerinden yararlanabilmesinin ilkelerini belirlemiştir. *Adem Hüseyinoğlu başvurusunda* (B. No: 2014/3954, 15/2/2017), hukuki veya fiilî karinelere yararlanılmasının, masumiyet karinesine aykırılık taşımaması için genel anlamda suçun kanıtlanması yükümlülüğünün iddia edende kalması, karinelerin aksinin ispat edilebilmesinin mümkün olması ve kişiyi otomatik olarak “suçlu” hâline getirmemesi ve suç isnadı altındaki kişinin savunma imkânlarından yararlandırılması gerektiği belirtilmiştir.²²

Diğer kararda ise *Adem Hüseyinoğlu başvurusunda* belirlediği ilkeleri esas alarak sahibi olmadığı ve üzerinde tasarruf yetkisi bulunmayan bir araç ile yük taşımacılığı yapılırken trafik kuralı ihlali yapıldığı gerekçesi ile kendisine idari para cezası kesilen başvuruçunun (göndericinin) masumiyet karinesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.²³

20 İNCEOĞLU Sibel, *Adil Yargılanma Hakkı ve Yargı Etiği, Avrupa Konseyi*, Ankara 2007, s. 94.

21 AYM, E.2013/38, K.2014/58, 27/3/2014.

22 Anılan kararda “[mehkemenin],[iki adet fatura ile 300 kutu izinsiz üretilen veteriner tıbbi ürünü] satın alındığı hususu tartışma konusu olmayan ürünlerden yola çıkarak başvuruçunun anılan ürünleri bulundurduğu sonucuna ulaşmıştır. Diğer bir ifadeyle mahkeme somut olgulara dayanarak mantıksal çıkarımlar yapmıştır. Başvurucu, derece mahkemeleri önünde savunma imkânlarından yararlandırılmış; suç isnadını içeren çıkarımın aksinin yargılama sırasında ispat edilmesine fırsat tanınmıştır. Uyuşmazlığın niteliğinin, başvuruçunun yöneltilen fiille ilgili savunma ve bunun aksini ispat bakımından ceza muhakemesine göre daha elverişli olduğu, yaptırım uygulayan idare ile başvuruçunun arasında ispat imkânı bakımından önemli bir dezavantaj oluşturmadığı” ifadelerine yer verilerek başvuruçunun masumiyet karinesinin ihlal edilmediğine karar verilmiştir.

23 “...Başvuruya konu olaydaki kabahatin oluşması (izin verilen azami yük ağırlığının aşılması yasağının ihlal edilmesi) için “işleten” veya “gönderen” olunması gerekir (bkz. § 12). Somut olayda Mahkeme, başvuruçunun taşınan eşyanın göndericisi olmasını idari para cezası yaptırım uygulanması için yeterli görmüştür. Diğer bir ifadeyle salt belli bir statüde (gönderici) olma idari para cezası yaptırım uygulanmasına gerekçe yapılmıştır.

33. Gönderenin kastının bulunup bulunmadığı, ağırlığın aşılmasına karşın yükün bilerek verilip verilmediği değerlendirilmemiş, bu konuda bir tespit yapılmamış ve karineden yararlanılarak sonuca

AİHM de sözleşmeci Devletlerin, söz konusu karineleri davanın konusunun önemini dikkate alarak ve savunma hakkını koruyarak, makul sınırlar içinde uygulaması gerektiğine karar vermiştir.²⁴

Masumiyet karinesi, sadece suçlamanın esaslarının incelendiği kovuşturma evresini değil, kovuşturma aşamasının sonuçlarına bakılmaksızın ceza muhakemesinin bütünü (soruşturma evresini de) kapsar. Diğer bir ifadeyle anılan karine, dava açılmadan önceki aşamada da uygulanır. Suç isnadı mahkûmiyete dönüşen kişiler ise, artık “suç isnadı altında olan kişi” konumunda olmadıkları hükümlü statüsüne geçtikleri için masumiyet karinesinin ihlal iddiası geçerliliğini yitirmektedir.

Masumiyet karinesi CMK’da açıkça düzenlenmemişse de bu ilkenin gerekliliklerine ilişkin hükümlere yer verilmiştir. CMK’nın 157. maddesine göre, savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla soruşturma evresindeki usul işlemleri gizlidir. Aynı Kanun’un 234. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinin ikinci alt bendinde; mağdur ile şikâyetçinin, “Soruşturmanın gizlilik ve amacını bozmamak koşuluyla Cumhuriyet savcısından belge örneğini isteme” haklarının olduğu belirtilmiştir. Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin (R.G Sayı: 25832) 27. maddesine göre de, suçluluğu bir yargı hükmüne bağlanana kadar kişinin masumiyeti esastır ve soruşturma evresi gizlidir.

Ceza muhakemesinde soruşturmanın gizliliği ilkesinin benimsenmesinin bir nedeni de, masumiyet karinesi ve lekelenmeme haklarının korunmasıdır.²⁵ Bu bakımdan soruşturma evresinde elde edilen deliller (tape kayıtları, tanık anlatımları, şüpheli beyanları gibi) bu karinenin ihlal edilmemesi bakımından kamuoyuna ifşa edilemez.²⁶ 5237 sayılı TCK’nın 285. maddesinde soruşturmanın gizliliğinin ihlali suç

ulaşmıştır. Mevcut düzenlemenin kapsamının varsayımlardan hareket edilerek objektif sorumluluk esaslarına göre genişletilmesi suretiyle başvurunun reddine karar verildiği görülmektedir. Diğer bir ifadeyle somut olgular yerine aksi ispat edilemeyecek karineden yararlanılarak fil ile başvurucu arasında bağ kurulmuş ve kabahatin işlendiğine karar verilmiştir.

34. Kabahatin işlendiğine ilişkin olarak Mahkemece yapılan varsayımın aksinin ispatı mümkün değildir. Başvurucunun yöneltilen fiille ilgili savunma ve bunun aksini ispat bakımından yaptırım uygulayan idare ile arasında önemli bir dezavantaj oluştuğu ve böylelikle kullanılan varsayımın masumiyet karinesini ihlal eder boyuta ulaştığı anlaşılmıştır. Başvurucuya itiraz imkânının tanınmış olması da masumiyet karinesinin ihlalini telafi etmemiştir.”(Fameka İnş. Plastik San ve Tic. Ltd. Şirketi, B. No: 2014/3905, 19/4/2017).

24 HARRİS David/O’BOYLE Michael/BATES Ed/BUCKLEY Carla, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku**, Avrupa Konseyi 2013, s. 304.

25 ÖZBEK Veli Özer / KANBUR Mehmet Nihat / DOĞAN Koray / BACAĞIZ Pınar / TEPE İlker, **Ceza Muhakemesi Hukuku, Ceza Muhakemesi Hukuku**, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2012, s. 74.

26 OKUYUCU ERGÜN Güneş, “Soruşturmanın Gizliliği” **AÜHFED**, Cilt: 59, Sayı:2, s. 243-275.

olarak düzenlenmiştir. Soruşturmanın gizliliğini ihlal edenler hakkında Cumhuriyet savcılarınca doğrudan doğruya soruşturma yapılır (CMK. md. 161/5).

CMK'nın 183. Maddesine göre, istisnalar dışında "*adliye binası içerisinde ve duruşma başladıktan sonra duruşma salonunda her türlü sesli veya görüntülü kayıt veya nakil olanağı sağlayan aletler kullanılamaz. Bu hüküm, adliye binası içerisinde ve dışındaki diğer adli işlemlerin icrasında da uygulanır*". Bu hüküm de masumiyet karinesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

Koruma tedbirlerine ilişkin kararlarda şüphelinin/sanığın *suçu işlediği* yönünde bir vurgu yerine suçu işlediğine dair *kuşkuya* yoğunlaşılması gerekir. Aksi tutum, bu karinenin ihlaline yol açabilir. Aynı yaklaşımın mahkemelerce verilen görevsizlik/yetkisizlik kararlarında da sergilenmesi gerekir. AİHM, Yaşar Kemal Gökçeli/Türkiye başvurusunda,²⁷ Devlet Güvenlik Mahkemesi naip hâkiminin yayına el koyma kararında "*şüphe durumuna*" yer verildiği ve kararın başvuruçunun suçlu olunduğuna dair bir tespit içermediğini belirterek masumiyet karinesini ihlâl edilmediğine hükmetmiştir.

Tutukluluğun makul süreyi aşması hâlinde, tutuklama bir koruma tedbiri olmaktan çıkıp infaza dönüştüğünden, Sözleşme'nin 5. maddesinin (3) numaralı fıkrasının yanında, masumiyet karinesini düzenleyen 6. maddesinin (2) numaralı fıkrası da ihlal edilmiş olur.²⁸ Anayasa Mahkemesine göre masumiyet karinesi, yargılama süresince kişinin hürriyetinin esas, tutukluluğun ise istisna olmasını gerektirmektedir. Masumiyet karinesine rağmen tutukluluğun devamı, ancak kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına nazaran daha ağır bir kamu yararının mevcut olması durumunda haklı görülebilir.²⁹

Bir mahkemenin, sanığı savunma hakkını kullanma imkânı olmaksızın kanunen suçlu bulması hâlinde de masumiyet karinesi ihlal edilmiş olur.³⁰ Ayrıca, suçlandıktan sonra beraat eden kişiye yargılama masrafları da yüklenemez.³¹ Mahkemenin bu aşamadan sonra sanığın suçluluğunu ima eden tutum ve kararlardan kaçınması gerekir. Kişi ceza

27 Yaşar Kemal Gökçeli/Türkiye, B. No: 27215/95 ve 36194/97, 4/3/2003, §§ 46-50.

28 FEYZİOĞLU, *Suçsuzluk Karinesi*, s. 155; Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 27/10/2010 tarihli kararına göre, "*Salt tutuklama kararının verilmesi ceza hukukunun prensiplerinden olan suçsuzluk karinesinin ihlali anlamına gelmemekte; daha çok gerekçesiz olarak bu hâlin uzatılması ihlali oluşturmaktadır.*" (E.2010/4-553, K.2010/537).

29 Murat Narman, B. No: 2012/1137, 2/7/2013, §§ 61- 62.

30 Suart /Hollanda (k.k), B. No: 31716/96, 6/7/1999.

31 Minelli /İsviçre, B. No: 8660/79, 25/3/1983.

davasında yargılanıyor ise, başka bir davanın iddianamesi esas alınarak lehe hükümlerin tatbik edilmemesi masumiyet karinesine aykırılık oluşturabilir.

Masumiyet karinesi, kendini suçlamama hakkı ile yakından bağlantılıdır. Ancak, sürücülerin zorla alkol veya kan testine tabi tutulmaları masumiyet karinesine aykırı değildir.³² Susma hakkını kullanması, sanığın aleyhine yorumlanmamalıdır. Sanık hakkındaki mahkûmiyetin yegâne veya belirleyici delili sanığın susmasından çıkarılan sonuçlar ise, bu durumda da masumiyet karinesi ihlal edilmiş olur.³³

2. Yargılamanın Yenilenmesi Yönünden

a. Genel Olarak

Kesinleşmiş bir mahkûmiyet hükmünün yeniden yargılama yoluyla incelenmesi ve yeniden yargılanma talebinin kabul edilmesi hâlinde, mahkeme kararlarında yargılananlardan “sanık” yerine “hükümlü” olarak bahsedilmesinin masumiyet karinesini ihlal edip etmediği tartışmalıdır.

Mahkeme, yargılamanın yenilenmesi istemini yerinde bulursa delillerin toplanması için bir naip hâkimi veya istinabe olunan mahkemeyi görevlendirebileceği gibi; kendisi de bu hususları yerine getirebilir. Yeniden yapılacak duruşma sonucunda mahkeme, önceki hükmü onaylar veya hükmün iptali ile dava hakkında yeniden hüküm verir (CMK. md. 323). Hâl böyle olunca, yargılananın hükümlü sıfatı önceki hükmün iptaline kadar devam etmektedir. Diğer bir anlatımla, önceki hüküm, yeniden yargılama sonucunda verilen hükmün “onaylanması” veya “iptaline” kadar varlığını devam ettirdiğinden, kişinin hükümlü sıfatında bir değişiklik olmamaktadır. Ancak iç hukukumuzun Sözleşme’yle ne kadar uyumlu olduğu da tartışma konusudur.

Bu mesele özellikle kişinin (yeniden yargılanan) adli sicil kayıtlarının silinmesi taleplerinde gündeme gelmektedir.

b. Anayasa Mahkemesinin Konuya Yaklaşımı

Anayasa Mahkemesine göre, kesinleşmiş mahkûmiyet kararlarının doğrudan geçersiz sayılması gibi bir sonuç söz konusu olmayıp

32 Saunders/İngiltere, B. No.: 19187/91, 17 Aralık 1996, § 69.

33 MUSACCHIO Vincenzo: “La presunzione di non colpevolezza come valore fondamentale del sistema penale europeo”, Rivista penale, Yıl: 2009, Sayı: 5, s. 531-535 (Zikreden: OKUYUCU ERGÜN Güneş, “Suçsuzluk Karinesi: ‘Alice Harikalar Diyarında’”, Ankara Barosu Uluslar Arası Hukuk Kurultayı, 10-14 Ocak 2012, Cilt: 3, (Karine), s. 47-48).

yargılananlar, yeniden yapılan yargılama esnasında “*hakkında suç isnadı olan kişi*” konumunda değildir; kesinleşmiş hapis cezasının infazı hâlen devam etmektedir. Yeniden yargılama yapılması talebinin kabul edilmesi, kesinleşmiş mahkûmiyet kararlarının geçersiz sayılması gibi bir sonuç doğurmaz. Dolayısıyla, mahkeme kararlarında yeniden yargılanandan “hükümlü” olarak bahsedilmesi, onun mevcut hukuki statüsünü tanımlamakta ve masumiyet karinesine aykırılık oluşturmamaktadır.³⁴

Ancak AİHM, yeniden yargılama esnasında da kişilerin masumiyet karinesinden faydalanacağını ve tutanaklarda kişiden “hükümlü” olarak bahsedilmesinin masumiyet karinesine aykırı olacağını belirtmektedir.³⁵Bu yaklaşımın doğal sonucu olarak da yeniden yargılanan kişinin mahkûmiyetine ilişkin adli sicil kayıtlarının askıya alınması gerekecektir. Bu için de Adli Sicil Kanunu’nun değiştirilmesi zorunlu hâle gelmektedir.

B. Ceza Davasıyla Bağlantılı İdari Uyuşmazlıklar Açısından Durum

1. Genel Olarak

CMK “*Duruşmanın sona ermesi ve hüküm*” başlıklı 223. maddesinde ise, “hüküm”lerin; beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet, güvenlik tedbirine hükmedilmesi, davanın reddi ve düşme kararları olduğu belirtilmiştir. Hükümlerden bir kısmı (mahkûmiyet ve ceza verilmesine yer olmadığı) uyuşmazlığı esastan çözerken, bir kısmında ise (düşme ve davanın reddi) muhakeme bir yargı ile sona ermekle birlikte, uyuşmazlığın esası çözülmez.

Ceza davasını takip eden “*ceza yargılaması niteliğinde olmayan herhangi bir yargılamada*” da (disiplin gibi), masumiyet karinesine özen gösterilmesi gerektiği belirtilmişti. Ceza davasını takip eden idari uyuşmazlıklar bakımından, en fazla disiplin hukuku kapsamında verilen cezalarda masumiyet karinesinin ihlali durumu söz konusu olmaktadır. Disiplin hukukunun bir esası da, kamu görevlilerine karşı yürütülen disiplin soruşturmasının bağımsızlığıdır. Adli soruşturma/kovuşturma ile disiplin soruşturması kural olarak birbirinden bağımsız yürütülmektedir. Memurun işlediği her fiil, adli soruşturma/kovuşturmaya konu olamayacağı gibi, her adli soruşturma/kovuşturma da disiplin soruşturmasını gerektirmeyebilir.³⁶ Disiplin kovuşturması, ceza

34 Tülin Soyhan, B. No: 2013/2212, 25/3/2015, §§ 56, 57.

35 Dicle ve Sadak/Türkiye, B. No: 48621/07, 16/6/2015, §§ 60-61, 66.

36 SANCAKDAR Oğuz, *Disiplin Yaptırımı Olarak Devlet Memuriyetinden Çıkarma ve Yargısal Denetimi*, Yetkin Yayınevi, Ankara 2001, s. 273.

kovuşturmasından bağımsız yürür ve ceza kovuşturmasının yürütülmesi disiplin soruşturmasını/cezasını durdurmaz.³⁷

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun (DMK) "Cezai kovuşturma ile disiplin kovuşturmasının bir arada yürütülmesi" kenar başlıklı 131. maddesinde, aynı olaydan dolayı memur hakkında ceza mahkemesinde kovuşturmaya başlanmış olmasının disiplin kovuşturmasını geciktiremeyeceği; memurun ceza kanununa göre mahkûm olması veya olmaması hâllerinin ayrıca disiplin cezasının uygulanmasına engel olmayacağı hüküm altına alınmıştır.

Ceza hukukunda bir fiile iki ceza uygulanmazken, bu durumun disiplin cezalarında geçerli olmayışının bir sonucu olarak, aynı eylem için adli bir ceza verilmiş olması, disiplin kovuşturması yapılmasına ve disiplin cezası verilmesine engel olmamaktadır.³⁸ Her ne kadar disiplin soruşturması ile ceza soruşturma/kovuşturması DMK'nın 131. maddesi ile birbirinden bağımsız kılınmış ise de, ceza mahkemesi sonucu verilen kararlar, disiplin soruşturmasını etkilemektedir. Diğer taraftan, idari yargı organları, disiplin soruşturmasına konu olayın ayrıca "suç" teşkil etmesi nedeniyle ceza mahkemelerinde yargılanan memurlarla ilgili disiplin cezalarını değerlendirirken, ceza mahkemesi kararını delil olarak dikkate almaktadır.³⁹

37 ONAR Sıddık Sami, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, C: I, İstanbul 1960, s. 868; KAYA Cemil, "Memur Disiplin Suç ve Cezalarına ve Disiplin Soruşturmasına Hakim Olan Temel İlkeler", *Amme İdaresi Dergisi*, C: 38, Y: 2005, S: 2, s. 78; KIRMIZIGÜL Hüsamettin, "Uygulama ve Teoride Disiplin Suç ve Cezaları ve Denetim Yolları", Kazancı Kitap ve Ticaret A.Ş., İstanbul 1998, s. 10; TAŞKIN Ahmet, *Kamu Görevlileri Disiplin Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006, s. 131-132.

38 OĞURLU Yücel, "Ceza Mahkemesi Kararının Disiplin Cezalarına Etkisi ve Sorunu 'Ne Bis İn İdem' Kuralı", *Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2, Ankara 2003, s. 112; ÖZEN Mustafa, "NonBis İn İdem (Aynı Fiilden Dolayı İki Kez Yargılama Olmaz) İlkesi", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2010, Cilt: XIV, Sayı: 1, s. 390.

39 OĞURLU, s. 112; "...657 sayılı Devlet Memurları Yasasının 131.maddesinde; "Aynı olaydan dolayı memur hakkında ceza mahkemesinde kovuşturmaya başlanmış olması, disiplin kovuşturmasını geciktiremez. Memurun Ceza Kanununa göre mahkûm olması veya olmaması hâlleri, ayrıca disiplin cezasının uygulanmasına engel olamaz" denilmektedir. Kanun koyucu bu hükümle, ceza kovuşturması ve ceza mahkemesi kararının hiçbir şekilde disiplin kovuşturması ve disiplin cezası uygulanmasını etkilemeyeceğini açık olarak öngörmüştür. Nitekim maddenin gerekçesinde de anlam itibarıyla aynı ifadeler tekrarlandıktan sonra "... Çünkü yukarıda belirtildiği gibi arada temel mahiyet farkı vardır." denilmek suretiyle Kanunkoyucunun temel mahiyet farkından dolayı ceza kovuşturması ve ceza mahkemesi kararının, disiplin cezası uygulanmasını etkilemeyeceğini belirtmiş bulunmaktadır. Gerçekten ceza uygulaması ile disiplin uygulaması arasında amaç, kapsam, usul ve sonuçları bakımından temel nitelik farkları mevcuttur. İşte bu sebeplerdir ki kanun koyucu ceza uygulaması ile disiplin uygulamasını iki ayrı ve farklı alan olarak görmekte ve bunların birbirini etkilemesini önleyici nitelikteki bir düzenlemeye yer vermektedir. Her ne kadar ceza hâkiminin fiilin meydana gelmediğine veya maddi olaylara dayanarak fiil

Masumiyet karinesi, suç isnadının karara bağlandığı yargılamalarda geçerli olduğu için, Sözleşme'nin 6. maddesinde ifade edilen '*medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyumsuzluklar*' çerçevesinde değerlendirilen idari davalar, kural olarak masumiyet karinesinin uygulama alanı dışında kalmaktadır. Ancak idari davada uyumsuzluk konusu olan maddi olayın tespitinde idari yargı mercii, aynı maddi olayı ele alan ceza mahkemesinin daha önce verdiği bazı hükümlere göre (beraat ve düşme gibi) hareket etmelidir.⁴⁰

Bununla birlikte ceza yargılamasında mahkûmiyetle sonuçlanmamış aynı olaylara (maddi vakıalara) dayanılarak bir kişinin disiplin suçundan suçlu bulunması masumiyet karinesini otomatik olarak ihlal etmez. Bu kapsamda "*karar vericilerin kullandıkları dil*" kritik önem taşır.⁴¹ Dolayısıyla mahkeme kararlarında, disiplin soruşturması esnasında yapılan yazışmalara ilişkin yazılarda veya kamu görevlilerinin ifadelerinde sarf edilen söz veya ifadeler nedeniyle kişiler hakkındaki masumiyet karinesinin ihlal edilmemesi için kullanılan dile dikkat edilmelidir. Belirtelim ki, bu kural, kişi hakkında verilen beraat kararı sorgulanmadığı sürece, aynı maddi olay çerçevesinde daha düşük ispat standardı kullanılarak kişinin disiplin sorumluluğu çerçevesinde yaptırma tabi tutulmasına da engel teşkil etmemektedir.⁴²

2. Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararına Dayanılması

Hükümün açıklanmasının geri bırakılması, öncesinde kasıtlı bir suçtan mahkûm olmamış ya da mahkûm olmuş olsa bile, bu geçmiş hükümlülüklerinin sicilinden silinme koşulları oluşmuş kişilerin; suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararı, aynen iade, suçtan önceki hâle getirme veya tazmin suretiyle tamamen gidermeleri ve mahkemede bir daha suç işlemeyecekleri konusunda kanaat uyandırmaları koşulluyla, belli yükümlülük yüklenerek veya yükümlülük yüklenmeden uygulanan, kanunda öngörülen denetim süresinin kasıtlı bir suç işlenmeden

ile memur arasında bir ilişki bulunmadığına karar vermesine rağmen memur hakkında disiplin cezası uygulanması, kesin hüküm (muhkem kaziyeye) ilkesi ile bağdaştırılmaz ise de, disiplin cezası verecek amir ve kurulların bu hususu göz önünde tutması ve disiplin cezasının yargı denetimi sırasında kesin hüküm (muhkem kaziyeye) ilkesinin idari yargı yerince değerlendirilmesi doğaldır..." Danıştay 3. D.,30/03/1979, E.1979/187, K.1979/253 (<http://www.danistay.gov.tr>, Erişim: 15/12/2016).

40 Ramazan Tosun, B. No: 2012/998, 7/11/2013, § 62.

41 Mustafa Kıvrak, B. No: 2013/3175, 20/2/2014, § 36; Benzer yöndeki AİHM kararı için bkz. Allen/Birleşik Krallık [BD], B. No: 25424/09, 12/7/2013, §§ 92-105 ve 120-126.

42 Uğur Ayyıldız, B. No: 2012/574 , 6/2/2014, § 77; Benzer yöndeki AİHM kararı için bkz. Ringvold/Norveç, B. No: 34964/97, 11/2/2003, § 38.

geçirilmesi ve öngörülen yükümlülükler denetim süresi içerisinde uygun davranılması hâlinde kamu davasının düşürülmesi sonucunu doğuran, kişilere hiç suç işlememiş sayılma imkânını öngören, cezanın bireyselleştirilmesini sağlayan bir ceza politikası kurumudur.⁴³ Denetim süresi içinde, kişi hakkında kasıtlı bir suç nedeniyle bir daha hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilemez(CMK. md. 231/8).

Anayasa Mahkemesine göre, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilen durumlarda sanığın suçlu olduğu konusunda ulaşılmış bir vicdani kanaat bulunmakta ve bu kanaat “*kasten yeni bir suç*” işlenmemesi şartına bağlı olarak hüküm ifade etmemektedir. Gerçekten, hükmün açıklanmasının geri bırakılması, mahkûmiyet konusunda vicdani kanaate ulaşılmış mahkemenin, buna ilişkin hükmü açıklamayı belirli bir süre ertelemesini, bu süre zarfında hükmün sanık hakkında bir hukuki sonuç doğurmamasını ve bu süre sonunda kişinin başka suç işlememesi hâlinde açıklanması geri bırakılan hükmün ortadan kaldırılarak davanın düşmesine karar verilmesini ifade eder.⁴⁴

Cezadavasın takip eden idari uyuşmazlıklarda, açıklanması geri bırakılan mahkûmiyet kararına dayanılması masumiyet karinesi ile çelişebilir. Ceza davasının herhangi bir nedenle düştüğü, belirli bir denetim süresinden sonra şarta bağlı olarak düşeceği veya sanık hakkında mahkûmiyet hükmü kurulmaksızın davanın ertelendiği durumlarda kişi hakkında masumiyet karinesinin devam ettiğini kabul edilmesi gerekir.⁴⁵ Çünkü bu durumlarda ortada henüz verilmiş bir mahkûmiyet hükmü bulunmamaktadır. Çünkü böyle durumlarda Anayasa'nın 38. maddesinin dördüncü ve Sözleşme'nin 6. maddesinin (2) numaralı fıkraları anlamında kişinin suçluluğu sabit olmamıştır ve bu nedenle kişi suçlu sayılamaz.⁴⁶

Buna karşılık, idari uyuşmazlığın çözümüne esas teşkil etmesi bakımından salt kişinin yargılanmış olmasından ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına dair karardan söz edilmesi, masumiyet karinesinin ihlal edildiğinden söz edebilmek bakımından yeterli değildir. Bunun için kararın gerekçesinin bütün hâlinde dikkate alınması ve nihai kararın münhasıran hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilen fiillere dayanıp dayanmadığının incelenmesi gerekir.⁴⁷

43 SEZER Yasin/İPEK Ali İhsan, “Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılmasının Kamu Personel Hukukuna Etkileri”, *TAAD*, Cilt:1, , Yıl: 1, Sayı: 3, (20 Ekim 2010), s. 45.

44 *Kürşat Eyol*, B. No: 2012/665, 2/10/2013, § 28.

45 *Kürşat Eyol*, B. No: 2012/665, 2/10/2013, § 27.

46 *Ramazan Tosun*, B. No: 2012/998, 7/11/2013, § 61.

47 *Kürşat Eyol*, B. No: 2012/665, 2/10/2013.

Anayasa Mahkemesi, yakın tarihte bireysel başvuru kapsamında verdiği bir kararında⁴⁸; hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının, öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği vasıflar yönünden değerlendirildiği gerekçede, “ceza mahkemesince yapılan yargılama sonucunda sanığın suçluluğu sabit görülerek hüküm kurulduğu ve suç işlediği sabit olan davacının bu vasfıyla ihtisas mesleği olduğu özel kanununda belirtilen öğretmenlik için gereken özel vasıfları kaybettiği sonucuna varıldığı” ifadelerine yer verilmesinin masumiyet karinesini ihlal ettiğine karar vermiştir.

Bireysel başvuru kapsamında Anayasa Mahkemesi Genel Kurulunca verilen bir kararın⁴⁹ Başkan Zühtü Arslan tarafından kaleme alınan karşı oy gerekçesinde, “İdarenin ve AYİM’in feshe ilişkin kararlarında kullandığı dil, başvuruçunun masumiyet karinesini ihlal edici mahiyettedir. Özellikle, idarenin HAGB kararıyla “personelin isnat edilen suçları işlemediği değil tam tersine işlediğinin sabit görüldüğü” şeklindeki ifadesi ile AYİM’in gerekçesinde belirleyici bir yere sahip olan “hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmiş olmasının davacının mahkemece sabit bulunan eylemlerini değiştirmeyeceği ve bu eylemleri gerçekleştirmemiş sonucunu doğurmayacağı” şeklindeki ifadeleri, HAGB kararının sanık hakkında hiçbir hukuki sonuç doğurmayacağına yönelik kanun hükmüyle bağdaşır değildir. Kullanılan bu dil, kişilerin damgalanmasını engellemeyi amaçlayan HAGB kurumunu işlevsiz hâle getirebilecek niteliktedir.” denilerek bu hususa vurgu yapılmıştır.

3. Beraat veya Düşme Kararı Verilmiş Olması

Ceza davası dışında ve fakat ceza davasına konu olan eylemler nedeniyle devam eden idari uyuşmazlıklarda, kişi hakkında beraat kararı verilmiş olmasına rağmen, bu karara esas teşkil eden yargılama sürecinde yer alan iddia kapsamındaki olaylara dayanılması ve bu şekilde beraat kararının sorgulanması masumiyet karinesi ile çelişir. Bu kapsamda yapılan değerlendirmelerde delil yetersizliğine dayalı olsa bile kişi hakkında verilen beraat kararına aykırı olarak kişinin suçsuz olmadığı yönünde değerlendirmelerden kaçınılması gerekir.⁵⁰

Buna karşılık, idari uyuşmazlığın çözümüne esas teşkil etmesi bakımından, kişi beraat etmiş olsa dahi yargılanmış olması olgusundan veya buna ilişkin karardan söz edilmesi, kişinin suçlu muamelesi gördüğünden ve dolayısıyla masumiyet karinesinin ihlal edildiğinden söz

48 Ömer Aybar, B. No: 2013/6974, 14/4/2016, §§ 24-37. Anayasa Mahkemesi, özellikle derece mahkemesi kararındaki “suç işlediği sabit olan davacının” ifadesinin başvuruçunun masumiyet karinesini ihlal edici mahiyette olduğuna vurgu yapılmıştır.

49 Hüseyin Şahin [GK], B. No: 2013/1728, 12/11/2014.

50 Ramazan Tosun, B. No: 2012/998, 7/11/2013.

edebilmek bakımından yeterli değildir. Bunun için kararın gerekçesinin bütün hâlinde dikkate alınması ve nihai kararın münhasıran kişinin yargılandığı ve sonuçta beraat ettiği fiillere dayanıp dayanmadığının incelenmesi gerekir.⁵¹

Bu çerçevede başvuruya konu kararın gerekçesinde yer alan ifadelerde, suçluluğu ilgili mahkeme kararlarıyla sabit olmayan başvurucunun bu eylemleri işlediği ve suçlu olduğu inancının yansıtılmaması gerekir. Başvurucunun yargılandığı fiilleri işlediği kabulüne dayanılarak karar verilmemelidir. Aksi tutumun, başvurucunun masumiyet karinesine saygı ilkesiyle bağdaştığı söylenemez.⁵² İdare mahkemesinin kararında, ceza mahkemesinin beraat kararını sorgulayan bir değerlendirme yapmaya ve ifade kullanmamaya özen göstermesi gerekir.⁵³

Anayasa Mahkemesi yakın tarihte verdiği bir kararında,⁵⁴ başvurucunun görevine son verilmesine ilişkin eylemler nedeniyle yargılandığı davada, yargılamaya konu fiillerin ifade özgürlüğü kapsamını aşan mahiyette olduğu yolunda ve eylemlerinin suç oluşturacak boyuta ulaştığına yönelik mahkûmiyet için delil elde edilemediği gerekçesiyle beraat kararı verildiğini; idare mahkemesi kararında ise başvurucunun öğretmenlik görevi esnasında içinde bulunduğu söz konusu eylemlere dikkat çekilerek ve 1739 sayılı Kanun'un genel amaçları dâhilinde öğretmenlik mesleğinin önemini dikkate alarak idare tarafından tesis olunan işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı gerekçesine yer verildiğini, başvurucuyu suçlayıcı veya masumiyetine aykırı düşecek herhangi bir ifadeye yer verilmediğini belirterek başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

Devlet, işlenmeleri hâlinde suçları ve faillerini bulup ortaya çıkarmak, yargılanmalarını sağlamak yükümlüdür. Ancak, bu yükümlülük mutlak değildir.⁵⁵ Bazı durumlarda, Devletle suçlu arasında bulunan cezalandırma ilişkisi ortadan kalkmaktadır. Dava zamanaşımı nedeniyle hakkında açılan ceza davası ortadan kaldırılan kişilerin, ceza davasına da konu eylemleri işlediği ve suçlu olduğu inancının idari davalarda yansıtılmaması gerekir. İdare Mahkemesi, başvurucunun durumunu ceza yargılamasından

51 *Kürşat Eyoğul*, B. No: 2012/665, 13/6/2013, § 29.

52 Bu yöndeki bir ihlal kararı için bkz. *Ramazan Tosun*, B. No: 2012/998, 7/11/2013.

53 Bu yöndeki bir kabul edilemezlik kararı için bkz. *Kamil Çakır (2)*, B. No:2013/1125, 25/6/2015, §§ 53-60.

54 *Meltem Keleş*, B. No: 2014/4793, 29/9/2016, §§ 20-31.

55 HAFIZOĞULLARI Zeki, "5237 S. Türk Ceza Kanununda Davanın ve Cezanın Düşürülmesi", *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 2006/3, (Düşme), s. 12.

ayrı olarak değerlendirmeli, ceza mahkemesinin zamaşımı nedeniyle ortadan kaldırma kararının gerekçesine ve başvuruçunun yargılandığı fiilleri işlediği kabulüne dayanmamalıdır.⁵⁶

4. Sonuçlanmamış Ceza Soruşturması veya Kovuşturmalarına Atıf Yapılması

Uygulamada soruşturma ve kovuşturması devam eden yargılamaardaki birtakım tespit ve değerlendirmeler başka bir dava için esas alınmaktadır. Kişilerin “suçlu kişiliği, suçaya yatkın yapısından” bahsedilerek, idare tarafından sözleşmesi feshedilmektedir. Başka bir davanın iddianamesi, bu kararlar için dayanak yapılmakta, böylelikle tarafın suçlu olduğu kabul veya ima edilmektedir. Bu hususlar ise tarafların henüz işleyip işlemedikleri belirli olmayan bir eylemden dolayı suçlu olarak nitelendirilmelerine yol açtığından “masumiyet karinesi” ile bağdaşmamaktadır. Ancak idare mahkemesi kararında, kişinin suçluluğuna dair herhangi bir yargı veya imada bulunulmaksızın salt soruşturma/kovuşturma sürecinden bahsedilmesinin masumiyet karinesini ihlal ettiği söylenemez.⁵⁷

C. Ceza Davasıyla Bağlantılı Hukuk Yargılamasına Konu Uyuşmazlıklar Açısından Durum

1. Genel Olarak

Şüpheden sanığın yararlandığı durumlarda da sanık fiili gerçekleştirmediğinden, ceza davasını takip eden yargılamaalarda kişinin suçlu olabileceğine dair imalarda bulunulması masumiyet karinesini ihlâl eder.⁵⁸ Buna göre örneğin, beraat kararı verildikten sonra, tazminat talebine ilişkin davanın, davacının delil yetersizliğinden beraat ettiği ve aleyhindeki şüphelerin devam ettiği gerekçelerine dayanılarak reddedilmesi, masumiyet

56 Bu yönde Anayasa Mahkemesince verilen bir ihlal kararı için bkz. *Münür İçer*, B. No: 2012/584, 12/3/2015.

57 Yalnızca yargılama sürecine dikkat çekilmesinin ihlal oluşturmadığına ilişkin bir Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Mustafa Kıvrak*, B. No: 2013/3175,20/2/2014, §§ 340-43; Anılan kararda “İdare Mahkemesi kararında, dava konusu terfi ettirilmeme işleminin hukuka uygun olduğu sonucuna ulaşıırken, ceza davasının sonucundan bağımsız olarak soruşturma ve disiplin bilgilerinin, takdir ve taltif belgelerinin ve sicil durumlarının birlikte değerlendirilmesi neticesinde varılan kanaate göre işlem tesis edildiğine vurgu yapılmaktadır.” ifadelerine yer verilerek, masumiyet karinesinin ihlal edilmediğinin açık olduğu sonucuna varılmıştır.

58 AİHM’e göre, bir ceza yargılaması sırasında tutuklanan sanığın beraat ettikten sonra talep ettiği tazminatın reddedilmesine ilişkin kararın masumiyet karinesi ihlal etmemesi için kararda davacının suçluluğunu ima eden gerekçelerin kullanılmaması gerekir (FEYZİOĞLU, s. 152; ÜZÜLMEZ, s. 50).

karinesi ile bağdaşmaz.⁵⁹Diğer bir ifadeyle masumiyet karinesinin ihlal edilmemesi için hukuk mahkemelerinin kararlarında, ceza mahkemesinin beraat kararını sorgulayan bir değerlendirme yapılmamasına ve ifade kullanılmamasına özen gösterilmesi gerekir. Hukuk yargılamasında, ileri sürülen deliller göz önünde tutularak bağımsız bir değerlendirme yapılmalıdır.

Aynı şekilde hukuk davalarında da ceza davasının herhangi bir nedenle (örneğin dava zaman aşımı gerçekleştiği için) düştüğü, belirli bir denetim süresinden sonra şarta bağlı olarak düşeceği (hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesi) veya sanık hakkında mahkûmiyet hükmü kurulmaksızın davanın ertelendiği (kovuşturmanın ertelenmesine karar verilmesi) durumlarda kişinin mahkûm edildiğinden bahisle ceza yargılamasında verilen kararın esas alınması, masumiyet karinesini ihlal edebilir.

2. Örnek Kararlar

Karara göre masumiyet karinesinin ihlal edilmemesi bakımından hukuk mahkemesinin; hukuk yargısının sınırlarını aşarak önündeki davayı inceleme görevinin ötesine geçmemesi, gerekçeli kararında kullandığı anlatım tarzında suçlayıcı ifadelere yer vermemesi, kesinleşmiş mahkûmiyet kararıyla sonuçlanmamış (askıda bırakılmış) cezai suçlamalara ilişkin olarak kişilerin masumiyetine şüphe düşürmemesi gerekir. Bu bakımdan, mahkeme kararlarında kullanılan ifadeler nedeniyle kişiler hakkındaki masumiyet karinesinin ihlal edilmemesi için kullanılan sözcüklere azamî dikkat edilmesi gerekir.

Anayasa Mahkemesi, iş mahkemesinin yargılamasına konu olan bir olayla ilgili olarak yapılmış bir başvuruda,⁶⁰ ilk derece mahkemesinin karar gerekçesinde geçen *“Burhaniye Ağır Ceza Mahkemesinin ilgili ceza dosyası sureti ve ilamlar dosya içine celp edilmiş olup, davacının yukarıda açıklanan olay sonucu mahkûmiyetine karar verildiği, ancak ceza yasaları gereği hükmün açıklanmasının geri bırakıldığı sabittir. Feshe dayanak olay, ceza davası dosyası ile doğrulanmıştır.”* ifadesinden, ceza mahkemesinin eyleme yönelik yaptığı tespite bağlı olarak olayın gerçekliğine kanaat getirildiği ve sonuca ulaşıldığını belirterek, münhasıran hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilen fiillere dayanılarak nihai kararı tesis edilmesinin başvurusunun masumiyet karinesini ihlal ettiğine hükmetmiştir.

59 OKUYUCU Ergün, Karine, s. 47.

60 Oğuz Tiftikçier, B. No: 2013/2091, 4/11/2015, § 46.

Anayasa Mahkemesi, kısmen benzer bir olayda ise aşağıdaki gerekçelerle masumiyet karinesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir.⁶¹ Gerekçenin ilgili kısmı şöyledir:

“43. Görüldüğü üzere Yargıtay kararında, ceza mahkemesinin beraat kararından bahsedilirken ceza davasının sonucundan bağımsız olarak dosyada toplanan deliller, dinlenen tanık beyanları ve ceza dosyası içeriği ile başvuru hakkında yerel gazete ve internette çıkan haberler dikkate alınarak işverenin akdin feshinde haklı nedenlere dayandığı hususunun vurgulandığı anlaşılmaktadır. Yargıtay ilamında, ileri sürülen iddialar ve bu iddiaların yerel basın ve internette çıkan haberlerle geniş bir kitleye ulaşmasının iş yerinde olumsuzluklara neden olduğu belirtilmiş, başvuru atılı suçu işlediği yahut suçlu olduğu yönünde herhangi bir kanaat belirtilmemiştir. Yargıtay’ın, iş akdinin feshi için söz konusu eylemin başvuru tarafından gerçekleştirildiği varsayımından hareket etmediği, bu şekildeki bir iddianın varlığı ve bu iddianın yerel gazete ve internet haberleriyle geniş bir halk kitlesi tarafından bilinmesi olgusundan hareket ederek sonuca ulaştığı görülmüştür.

44. Yargıtay kararında, başvuru beraat ettiği fiili işlediği kabulünü içeren ifadeler yer verilmemiş, feshin haklı nedenlere dayanıp dayanmadığı değerlendirilirken ceza yargılamasından ayrı olarak iş hukuku hükümleri kapsamında, topladığı delillere göre değerlendirme yaptığı anlaşılmıştır.

45. Yine kararda geçen “Dosya kapsamına göre her ne kadar olay mesai saatinden sonra ve işyeri dışında meydana gelmiş ise de...” ibaresi ceza dosyası kapsamında, akdin feshine dayanak mala zarar verme suçu dışında başvuru üzerine atılı konut dokunulmazlığını ihlal ve kasten yaralama suçlarıyla birlikte olayın bir bütün olarak değerlendirildiğine yönelik bir ibare olduğu, kaldı ki Yargıtay kararında olayın gerçekliğine, iddianın ötesinde bir anlam verilmediği, bu hususun kararda açıkça belirtildiği dolayısıyla kararda

61 Mustafa Akın, B. No:2013/2696, 9/9/2015.

Erkol/Türkiye (B. No:50172/06) başvurusunda AİHM; yerel mahkeme kararında kullanılan ifadeleri dikkate alarak, İş Mahkemesinin hukuk yargısının sınırlarını aşarak önündeki davayı inceleme görevinin ötesine geçtiği kanısına varıp, masumiyet karinesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Kararın ilgili kısmı şöyledir:

“Kullanılan ifadeler dikkate alındığında İş Mahkemesinin hukuk yargısının sınırlarını aşarak önündeki davayı inceleme görevinin ötesine geçtiği kanısındadır. Kullanılan ifade şekli ve mahkemenin olaylara ilişkin yeni bir değerlendirme yapmamış olması ışığında AİHM, Trabzon İş Mahkemesinin başvuru hakkında yapılan cezai suçlamaya ilişkin olarak başvuru masumiyetine şüphe düşürmekle kalmayıp ayrıca kendisini, hiçbir zaman isnat edilmemiş bir suçtan suçlu bulunduğunu tespit etmiştir.

Yukarıda belirtilen değerlendirmeler AİHM’in başvuru masumiyet karinesinin ihlal edildiği sonucu varması için yeterlidir.”

geçen bu cümlelerin başvuruçunun atılı suçu işlediği yönünde bir kanaat içerdiği anlamına gelmeyeceği anlaşılmıştır.

III. MASUMİYET KARİNESİNİN DİĞER DURUMLAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. Kamu Görevlilerinin Beyanları ve Basın Açıklamaları

1. Genel Olarak

Masumiyet karinesi, sadece hâkim veya mahkeme kararlarıyla değil, diğer kamu gücü kullanan diğer yetkililer tarafından da ihlal edilebilir. Öte yandan, devlet görevlilerinin açıklamaları veya kışkırtmalarına dayanan basın ve yayın organlarındaki yazılar veya bazı küçük düşürücü ifadeler nedeniyle masumiyet karinesinin ihlali söz konusu olabilir. Bu bakımdan, adil bir yargılamanın sağlanması için devletin, medya tarafından da masumiyet karinesinin ihlal edilmesine engel olacak gerekli tedbirleri alması gerekir.⁶²

Anayasa Mahkemesi, henüz kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararı olmadığı hâlde bir kişi hakkında isnat edilen suçları işlediği izlenimi verecek şekilde haber ve yorum yapılması hâlinde, söz konusu müdahalenin şeref ve itibarın korunması hakkı bağlamında mı yoksa masumiyet karinesi bağlamında mı inceleneceği hususunda ayırım yaparak bir değerlendirme yapmıştır.

Bu değerlendirmeye göre, masumiyet karinesi yönünden inceleme yapılabilmesi için, iddia konusu haber ve yorumların devlet yetkililerinin açıklamalarına dayanıp dayanmadığı veya devlet yetkililerinin söz konusu haber ve yorumların yapılmasına neden olup olmadığının tespiti gerekir.⁶³ Aksi hâlde kamu menfaatine ilişkin konularda basın ve yayın organlarında yazılar yayınlanmasının, haberlere ve yorumlara yer verilmesinin beklenmesi gereken bir olgu olduğu göz önünde bulundurulur,⁶⁴ şeref ve itibarın korunması hakkı (Anayasa md. 17) kapsamında bir değerlendirme yapılmalıdır.

AİHM'e göre Sözleşme'nin 10. maddesiyle teminat altına alınan ifade özgürlüğü, bilgi alma ve verme özgürlüğünü de içerir. Bu bakımdan,

62 PETERS Anne, "Adil Yargılanma (m.6 f.1 ve 2)," (Çev. Mahmut Koca), **Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 3, Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku**, (Ed. Kayıhan İÇEL- Yener ÜNVER), Seçkin Yayınları, Ankara 2004, s. 127; TOZMAN, s. 339.

63 *Nihat Özdemir*, B. No: 2013/1997, 8/4/2015, §§ 16-26.

64 *X./Norveç*, B. No: 3444/67, 16/07/1970.

Sözleşme'nin 6. maddesinin (2) numaralı fıkrasında düzenlenen masumiyet karinesi, yürütülmekte olan cezai bir soruşturma hakkında yetkililerin kamuoyuna bilgi vermesini önlemez; ancak masumiyet karinesine saygı gösterilmesi söz konusu olduğunda, bilginin sunulmasında kullanılan kelimelerde dikkatli olunması gerekir.⁶⁵ Bu itibarla medyanın yayınları sırasında "sanık", "zanlı", "şüpheli", "muhtemel fail" gibi terimleri kullanmaya özen göstermeleri gerekmektedir.⁶⁶

Kamu otoriteleri veya görevlileri tarafından, hakkında soruşturma veya kovuşturma yürütülen kişiyle ilgili olarak, yargılama süreci bir mahkûmiyet hükmüyle kesinlik kazanmadan, suçluluğa dair herhangi bir kanaat ifade etmiş olması ya da ceza yargılaması mahkûmiyet dışında bir kararlar sona ermesine rağmen, sona ermeye ilişkin kararda sanığın suçlu olabileceğinin ifade edilmiş olması durumunda masumiyet karinesinin ihlali söz konusu olabilecektir.⁶⁷

Şüphelinin/sanığın suçlu olduğu yönünde algı oluşturabilecek şekilde kamuoyunu teşvik edebilecek veya görevli mahkemenin davayı ele alması açısından önyargı yaratabilecek suçluluğa dair açıklamaların önlenmesi amacıyla, resmi makamlardan yürütülmekte olan ceza soruşturmaları hakkında kamuoyunu bilgilendirirken daha dikkatli olmaları gerekir.⁶⁸ Dolayısıyla resmî yazılarda veya kamu görevlilerinin ifadelerinde sarf edilen söz veya ifadeler nedeniyle kişiler hakkındaki masumiyet karinesinin ihlal edilmemesi için kullanılan ifadelerde seçilecek kelimelere azami dikkat edilmesi gerekir.⁶⁹

Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğünce hazırlanan 20/2/2015 tarihli ve 33 No.lu Genelge "soruşturmanın gizliliği ve basın sözcülüğü" hakkındadır. Genelgeye göre, basın bildirisi yoluyla açıklama yapılırken, masumiyet karinesi göz önünde bulundurulmak suretiyle suçlayıcı nitelikteki ifadeler yer verilmemesi ve gizli kalması gereken hususların açıklanmaması gerekmektedir.

Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin (R.G Sayı: 25832) 27. maddesine göre, soruşturma evresinde gözaltındaki bir kişinin

65 *Allenet de Ribemont/ Fransa*, B. No:15175/89,10/2/19955, § 38. Anılan karara atıf yaparak aynı ilkelerin benimsendiği Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Hikmet Kopar ve diğerleri*, B.No: 2014/14061, 8/4/2015, § 139.

66 TOZMAN, s. 338.

67 *Ali Atlı*, B. No: 2013/500, 20/3/2014, § 35; benzer bir AİHM karar için bkz. *Panteleyenکو*/ *Ukrayna*, B. No: 11901/02, 29/6/2006 § 70.

68 *Allenet de Ribemont/Fransa*, B. No: 15175/89, 10/2/19955, § 38

69 *Ali Atlı*, B. No: 2013/500, 20/3/2014, § 35.

“suçlu” olarak kamuoyuna duyurulmasına, basın önüne çıkartılmasına, kişilerin basınla sorulu cevaplı görüştürülmelerine, görüntülerinin alınmasına, teşhir edilmelerine sebebiyet verilmez ve soruşturma evraki hiçbir şekilde yayımlanamaz.

2. Örnek Kararlar

Anayasa Mahkemesi, bir adli soruşturmaya ilişkin olarak İstanbul Cumhuriyet Başsavcısının, soruşturmaya konu yapı tarafından dinlenen kişi sayısının 2280 olduğunu belirten 25/2/2014 tarihli açıklamasının, yapıldığı aşama ve içerik itibarıyla başvuruyla doğrudan ilgi kurulmasını sağlayacak nitelikte olmadığı belirtilerek, masumiyet karinesinin ihlal edildiğine ilişkin iddianın “açıkça dayanaktan yoksun” olduğuna karar vermiştir.⁷⁰

Aynı başvuru kapsamında, başvuru sahiplerinin tutuklanmalarına karar verilen suçlarla ilgili isnadın yapılmadığı aşamada, kendisinin ve aile fertlerinin dinlendiği iddiası nedeniyle suçun mağduru konumunda olabilecek olan Başbakanın, kamuoyunun da gündeminde olan siyasi tartışmalar kapsamında başvuru sahiplerinin isimleri zikredilmeksizin genel olarak yasadışı/usulsüz dinlemelerle ilgili beyanlarda bulunması da, beyanlarının bağlam ve şartları göz önüne alınmadan sadece görevinden hareketle değerlendirilmesinin mümkün olmadığı belirtilerek, bu iddianın da “açıkça dayanaktan yoksun” olduğuna hükmetmiştir.

Y.B. ve diğerleri/Türkiye kararında⁷¹ AİHM, polis tarafından düzenlenen ve basına dağıtılan “basın açıklaması”nın içeriğinde başvuru sahiplerinin hiçbir fark gözetmeksizin “yasa dışı örgüt” mensubu olarak gösterilmesini, aynı şekilde söz konusu basın açıklamasında adı geçen şahısların İzmir’in farklı mekânlarında birçok suç işlediklerini belirten ifadelerle yer verilmesini masumiyet karinesinin ihlal nedeni saymıştır.

AİHM, benzer bir şekilde Ürfi Çetinkaya/Türkiye kararında⁷² kolluk tarafından yayımlanan basın bildirisinde başvuru sahibinin “uluslararası uyuşturucu kaçakçısı” olarak nitelendirilmesinin toplumu başvuru sahibinin suçlu olduğu yönünde inandıracak nitelikte ve yetkili hâkimlerin olay ve olguları değerlendirirken önyargılı davranmalarına neden olduğunu vurguladıktan sonra, bu ifadenin bazı gazeteciler tarafından da olduğu gibi ele alınıp yayımlandığını, tekzip taleplerinin de reddedildiğini belirterek somut olayda masumiyet karinesini ihlal edildiğine karar vermiştir.

70 Hikmet Kopar ve diğerleri, B. No: 2014/14061, 8/4/2015, §§ 136-143.

71 Y.B. ve diğerleri/Türkiye, B. No: 48173/99 ve 48319/99, 28/10/2004.

72 Ürfi Çetinkaya/Türkiye, B. No: 19866/04, 23/7/2013, §§ 147-151.

B. Mevzuat Açısından Masumiyet Karinesi

CMK'nın 231. maddesinin (5) numaralı fıkrasına göre, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurulan hükmün sanık hakkında bir hukuki sonuç doğurmamasını ifade etmektedir. Ancak, 14/6/2012 tarihli ve 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu, 13/6/2001 tarihli ve 4678 sayılı Türk Silahlı Kuvvetlerinde İstihdam Edilecek Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanun ve 10/3/2011 tarihli ve 6191 sayılı Sözleşmeli Erbaş ve Er Kanunu ile çeşitli yönetmeliklerde (Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Tercüman Listelerinin Düzenlenmesi Hakkında Yönetmelik, Polis Meslek Eğitim Merkezleri Giriş Yönetmeliği, Polis Meslek Yüksekokulları Giriş Yönetmeliği, Sözleşmeli Subay ve Astsubay Yönetmeliği, Sözleşmeli Erbaş ve Er Yönetmeliği v.b) adaylarda aranacak nitelik bakımından "hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmiş olsa bile" bazı suçlardan mahkum olmamaktan söz etmektedir.

Yukarıda belirtilen düzenlemeler, adayların henüz işleyip işlemedikleri belirli olmayan bir fiilden dolayı yaptırma tabi olmalarına yol açmakta ve Anayasa'nın 38. maddesinin dördüncü fıkrasında düzenlenen "masumiyet karinesi" ile bağdaşmamaktadır

Anayasa Mahkemesi, 13.12.2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 105/A maddesinin (7) numaralı fıkrasının (a) bendi ve son paragrafının birinci cümlesinin masumiyet karinesine aykırı olduğuna ve iptaline karar vermiştir.

İptale konu düzenlemede, hükümlü hakkında; işlediği iddia olunan başka bir suçtan dolayı CMK'nın 100. maddesinde sayılan nedenlerle tutuklama kararı verilmesi hâlinde, tekrar kapalı ceza infaz kurumuna gönderilmeleri kanun koyucu tarafından bir tedbir olarak düzenlenmişti.

Anayasa Mahkemesinin iptal gerekçesinin ilgili kısmı şöyledir:

"İtiraz konusu kural uyarınca hükümlü hakkında; işlediği iddia olunan başka bir suçtan dolayı 5271 sayılı Kanun'un 100. maddesinde sayılan nedenlerle tutuklama kararı verilmesi hâlinde, tekrar kapalı ceza infaz kurumuna gönderilmeleri kanun koyucu tarafından bir tedbir olarak düzenlenmiş ise de, söz konusu kural bu kişilerin kesinleşen bir suçları olmaksızın haklarında yaptırım uygulanmasına neden olmaktadır. Bunun yanında kural, denetimli serbestlikten yararlanma hakkını ve denetimli serbestlik kurumundan hükümlü ve toplum lehine beklenen kamusal yararı da ortadan kaldırmaktadır. Kanun'un çıkarılma amacı ile çelişen bu hususlar ise hükümlülerin henüz işleyip işlemedikleri belirli olmayan bir suçtan dolayı yaptırma tabi olmalarına yol açmakta ve Anayasa'nın 38.

maddesinin dördüncü fıkrasında düzenlenen “suçsuzluk karinesi” ile bağdaşmamaktadır”

Anayasa Mahkemesi; orman memurlarınca düzenlenen zabıtların hilafı ispat olununcaya kadar geçerli olduğuna ilişkin 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 82. maddesinin dördüncü fıkrasının Anayasa'nın 38. maddesine aykırılığı ileri sürülerek yapılan iptal başvurusunu, genel anlamda suçun kanıtlanması yükümlülüğü iddia edende kaldığı sürece, ispat yükünü sanığa devreden kurallar ile hukuki veya fiili varsayımların olduğu durumlarda ispat yükünün tersine çevrilmesinin masumiyet karinesine aykırılık taşımadığını ilke olarak belirttikten sonra, suç isnadını içeren tutanağın aksinin sanık tarafından yargılama sırasında her türlü delille ispat edilebilmesinin ve hâkimin de bu yönde ileri sürülen iddiaları inceleyip kararını buna göre vermesinin mümkün olması gerekçeleriyle reddetmiştir.⁷³

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Herkes, yaşamı boyunca her an adil yargılanma hakkının özünü oluşturan bu ilkenin korumasına ihtiyaç duymaktadır. Teknolojinin de bu denli geliştiği bir zamanda, kesinleşmiş bir hüküm olmaksızın kişilerin suçlu ilan edilme durumu sıklıkla söz konusu olabilmektedir.

Mahkemenin delilleri değerlendirirken, sanık hakkında sadece şüphe duyma yerine onu peşinen suçlu kabul etmesinin yargılamayı anlamsız hâle getireceği muhakkaktır. Masumiyetin ispatı olmadığı hâlde, sanığı, kendisinin suçsuz (masum) olduğunu ispatlamak mecburiyetinde bırakmak, şüphesiz ilkel hukuk dönemlerine ait bir olgudur. Çağdaş hukukta ispat yükü iddia makamındadır ve şüpheden sanık yararlanır. Bu ilke, Mahkemenin, isnat edilen suçtu sanığın işlemiş olduğu önyargısıyla hareket etmemesini güvence altına aldığı gibi kamu gücü kullanan makamları/görevlileri bir kimseyi peşinen suçlu ilan etmemelerinin de önlemektedir.

İsnadın bildirilmesinden mahkûmiyetin kesinleşmesine kadar geçerli olan bu ilke, ceza davasını takip eden yargılamalar yönünden de uygulanmaktadır. Beraat eden sanığın, suçlu olduğuna dair ima veya yargılarla tazminata mahkûm edilmesi anılan karine ile bağdaşmaz. Ceza davasını takip eden yargılamalarda ilgili mahkemenin, kendi yargılama sınırlarını aşarak önündeki davayı inceleme görevinin ötesine geçmesi; gerekçeli kararında kullandığı anlatım tarzında suçlayıcı ifadelerle yer

73 AYM, E.2013/38, K.2014/58, 27/3/2014.

vermesi, kesinleşmiş mahkûmiyet kararıyla sonuçlanmamış (askıda bırakılmış) cezai suçlamalara ilişkin olarak kişilerin masumiyetine şüphe düşürmesi masumiyet karinesinin ihlali anlamı taşır.

Kanun koyucunun da ihdas ettiği düzenlemelerle, kişileri henüz işleyip işlemedikleri belirli olmayan fiillerden dolayı yaptırıma tabi tutması gerekir.

Dileğimiz, Anayasa Mahkemesinin, temel hak ve özgürlükleri korumada üstelendiği “*bireysel başvuruları karar bağlama*” görevi vasıtasıyla bu güvencenin ihlaline yol açan sebeplerin ortadan kaldırılmasıdır.

KAYNAKLAR

DOĞAN Koray, “Ceza Muhakemesinde Hüküm”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 7, 2008.

DÖNMEZER Sulhi, “Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler” **Prof. Dr. Nurullah Kunter’e Armağan**, İstanbul 1998.

HAFIZOĞULLARI Zeki, “5237 S. Türk Ceza Kanununda Davanın ve Cezanın Düşürülmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 2006/3, (Düşme).

FEYZİOĞLU Metin, “Suçsuzluk karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, **AÜHFD**, Yıl: 1999, Cilt: 48, Sayı:1-4, (Suçsuzluk Karinesi).

HARRİS David/O’BOYLE Michael/BATES Ed/BUCKLEY Carla, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku**, Avrupa Konseyi 2013.

İNCEOĞLU Sibel, **Adil Yargılanma Hakkı ve Yargı Etiği**, Avrupa Konseyi, Ankara 2007.

KIRMIZIGUL Hüsamettin, **Uygulama ve Teoride Disiplin Suç ve Cezaları ve Denetim Yolları**, Kazancı Kitap ve Ticaret A.Ş., İstanbul 1998.

MUSACCHIO Vincenzo: “La presunzione din on colpevolezzacomevalorefondamentale del sistemapenaleeuropeo”, **Rivistapenale**, Yıl: 2009, Sayı: 5.

OKUYUCU ERGÜN Güneş, “Soruşturmanın Gizliliği” **AÜHFD**, Cilt: 59, Sayı:2.

OĞURLU Yücel, “Ceza Mahkemesi Kararının Disiplin Cezalarına Etkisi ve Sorunu ‘Ne Bis İn İdem’ Kuralı”, **Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi**, Sayı: 2, Ankara 2003.

OKUYUCU ERGÜN Güneş, “Suçsuzluk Karinesi: ‘Alice Harikalar Diyarında’”, **Ankara Barosu Uluslar Arası Hukuk Kurultayı**, 10-14 Ocak 2012, Cilt: 3, (Karine).

ONAR Sıddık Sami, **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, C: I, İstanbul 1960, s. 868; KAYA Cemil, “Memur Disiplin Suç ve Cezalarına ve Disiplin Soruşturmasına Hakim Olan Temel İlkeler”, **Amme İdaresi Dergisi**, C: 38, Y: 2005, S: 2.

ORMANOĞLU Hatice Derya “Anayasal Bağlamda ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Boyutuyla Suçsuzluk Karinesi”, **AÜHFD**, Yıl: 2016, Cilt: 65, Sayı:4.

ÖZBEK Veli Özer/KANBUR Mehmet Nihat/BACAKSIZ Pınar/DOĞAN Koray/TEPE İlker: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayınevi, Ankara 2012.

ÖZEN Mustafa, "NonBis İm İdem (Aynı Fiilden Dolayı İki Kez Yargılama Olmaz) İlkesi", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2010, Cilt: XIV, Sayı: 1.

PETERS Anne, "Adil Yargılanma (m.6 f.1 ve 2)," (Çev. Mahmut Koca), **Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 3, Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku**, (Ed. Kayıhan İÇEL- Yener ÜNVER), Seçkin Yayınları, Ankara 2004.

SANCAKDAR Oğuz, **Disiplin Yaptırımı Olarak Devlet Memuriyetinden Çıkarma ve Yargısal Denetimi**, Yetkin Yayınevi, Ankara 2001.

SEZER Yasin/İPEK Ali İhsan, "Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılmasının Kamu Personel Hukukuna Etkileri", **TAAD**, Cilt:1, , Yıl: 1, Sayı: 3, (20 Ekim 2010).

SCHROEDER Friedrich Christian - YENİSEY Feridun - PEUKERT Wolfgang, **Ceza Muhakemesinde 'Fair Trial' İlkesi**, İstanbul Barosu CMUK Uygulama Servisi Yayınları, İstanbul 1999,

TAŞKIN Ahmet, **Kamu Görevlileri Disiplin Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006.

TOZMAN Önder, "Suçsuzluk Karinesi: Türk Hukukundaki Sonuçları", **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, ", EÜHFD, Yıl: 2007, Cilt: 11, Sayı: 3-4.

ÜZÜLMEZ İlhan, "Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları", **TBB Dergisi**, Yıl: 2005, Sayı: 58.